

PARENTS AS GUIDES OF PRESCHOOL CHILDREN TOWARDS CHRISTIAN VALUES

Rodzice jako przewodnicy dzieci w wieku przedszkolnym ku wartościom chrześcijańskim

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6810-1631> E-mail: annabryx@ukw.edu.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33a.05>

Wprowadzenie

Wychowanie chrześcijańskie pełni w życiu człowieka wierzącego istotną rolę, wychowuje do miłości, do przekazania i wychowania dziecka w duchu tych wartości, jest żywym przekazywaniem wiary. Proces wychowania rozpoczyna się od pierwszych chwil życia dziecka jest w dużej mierze jednym z istotnych elementów rozwoju wiary małego dziecka. Wychowanie chrześcijańskie wynika z bezpośredniego oddziaływania rodziców. Kształtują oni postawy dziecka w sposób szczególnie w okresie pierwszych sześciu lat życia dziecka. To od nich dziecko czerpie wzorce do naśladowania, ponieważ to rodzice są pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami.

Dziecko jako autorytet w procesie jego wychowania stawia na pierwszym miejscu rodziców. To od nich dziecko uczy się szacunku, miłości, dobra do innych. Dziecko jest ufne, otwarte, chłonie wiedzę. Jego całym życiem i światem są rodzice, dziadkowie, rodzeństwo. Pierwsze lata życia dziecka są bardzo ważne, w tym czasie dziecko więcej czuje aniżeli rozumie. Uczy się poprzez przykłady jakie widzi w domu rodzinnym, naukę modlitwy, udział w liturgii, oraz poprzez naśladowanie osób z którymi przebywa na co dzień w konkretnych sytuacjach.

Rodzice przez swoją postawę mogą wpajać dziecku dobre zachowanie, poszanowanie innych osób, pomoc drugiemu człowiekowi, miłość, kształtują w dziecku pozytywny i prawidłowy obraz świata. Wielu rodziców posyła swoje dziecko do placówek o charakterze katolickim, chcąc aby ich dziecko tak jak oni wcześniej było wychowywane i kształtowane w duchu chrześcijańskim. Rodzice uważają, iż w placówkach katolickich ich dziecko będzie nadal pogłębiało swoją wiedzę na temat Pana Boga, że będzie wychowywane według dekalogu i prawd wiary, które otrzymało od rodziców.

Pedagogika religijna zwraca uwagę na konieczność pracy formacyjnej, która uwzględnia duchowy wymiar człowieka. W poniższym opracowaniu zostaną omówione kwestie procesu wychowania w duchu wartości chrześcijańskich, rolę tychże wartości w życiu rodziny.

1. Rodzina pierwszym i podstawowym środowiskiem wychowania chrześcijańskiego

Dostrzegając istniejące we współczesnym świecie procesy dezintegrujące człowieka. Niedowartościowujące jego sferę wewnętrzną, papież Jan Paweł II postulował, aby wychowanie było wychowaniem integralnym, a więc obejmowało wszystkie sfery człowieka. Istotnie, w procesie edukacyjnym i wychowawczym zadbać należy o wymiar materialny, ale równocześnie pamiętać trzeba o wymiarze etycznym, duchowym i religijnym ludzkiej rzeczywistości¹.

Ludzie nauki traktują rodzinę albo jako naturalną grupę społeczną albo swoisty mikrosystem społeczny. Inni autorzy ujmują ją w kategoriach instytucji społecznej bądź wycho-

¹ P. Mazur., Wychowanie ku wartościom religijnym w edukacji szkolnej, [w:] Babiarczyk M. Z., Kukła D. (red.), *Europejskie wyzwania w obszarze edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Wyd. UJK, Kielce 2011, s. 102.

wawczej. Niekiedy mówi się o rodzinie jako o środowisku wychowawczym, wspólnocie osób, wspólnocie życia. W teologii natomiast spotykamy się z nazwą „Kościół domowy”. Owa różnorodność definicji i podejść do rozumienia rodziny, świadczy o tym, że ta powszechna na całym świecie i każdemu z życia praktycznego znana grupa społeczna jest – mimo swych niewielkich rozmiarów – złożonym tworem społecznym, niełatwym do jednoznacznego zdefiniowania. Sprawę dodatkowo komplikuje fakt, że rodzina w zależności od miejsca jej lokalizacji na świecie i czasu przybierała i przybiera nadal bardzo zróżnicowane formy².

Jako, że wychowanie bez wartości staje się pustym dzwonem, który nawet mimo solnego rozkołysania nie wyda oczekiwanych dźwięków. Wychowanie musi prowadzić do głębi człowieczeństwa, które jest treścią życia osoby, jej integralnego rozwoju, który ostatecznie jest wyznaczony przez urzeczywistnienie najwyższych wartości i dążenie do Absolutu³.

Wychowanie ku wartościom religijnym sprowadza się do wspomaganie wychowanków w umiejscowieniu ich a najwyższym stopniu budowanej przez siebie hierarchii oraz urzeczywistnianiu tych wartości. A zatem wychowaniu ku wartościom religijnym będzie obejmowała cały zespół zadań pedagogicznych:

- edukację religijną w aspekcie aksjologicznym,
- wychowanie do wartościowania wartości religijnych,
- wychowanie do wartości religijnych,
- animację społeczną do urzeczywistniania wartości religijnych⁴.

Wartości wnosimy przede wszystkim z domu rodzinnego. Matka i ojciec to osoby dla dziecka najważniejsze. To za ich pośrednictwem dziecko wprowadzane jest w świat, który dla nich samych jest ważny, czyli w ich świat wartości. W rodzinie możliwe jest przekazywanie i przyswajanie wartości na bazie mechanizmów identyfikacji, naśladowania i modelowania.

Należy zauważyć, że wprowadzanie dziecka w świat wartości przez rodziców to długotrwały i jednocześnie złożony proces, podlegający wielorakim uwarunkowaniom. Niektóre z nich pochodzą ze środowiska rodzinnego, w którym przebiega wychowanie, inne tkwią w samym dziecku. Warto jednak zauważyć, że ów proces nie przebiega w sposób prosty i nieskomplikowany. W zderzeniu z cywilizacją, kulturą konsumpcji i tzw. nowoczesnością wartości autoteliczne mogą zostać zastąpione kulturą symboliczną odwołującą się w sposób powierzchowny do zachowań wyrosłych jedynie z tradycji i obrzędowości⁵.

Rodzice spełniają funkcję katechetów przez sam fakt świadomej troski o wychowanie religijne swoich dzieci. Dbają o stwarzanie w domu doświadczeń chrześcijańskiego życia: czuwają nad tym by dzieci spotykały się w rodzinie ze świadectwem wiary poprzez wspólną modlitwę, świętowanie niedzieli, wspólne rozmowy na temat wiary. „W wychowaniu chodzi o to, aby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, o to, aby bardziej był, a nie tylko więcej miał – aby więc poprzez wszystko co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, aby również umiał bardziej być nie tylko z drugim, ale także dla drugich”⁶.

² A. Jakubowicz-Bryx., *Rodzina jako wartość przedstawiana w podręcznikach edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] Ogrodzka-Mazur E., Szuścik U., Gajdzica A. (red.), *Edukacja małego dziecka*, Tom 1, *Teoretyczne odniesienia, tendencje i problemy*, Impuls, Cieszyn-Kraków 2010, s. 176.

³ K. Chałas., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, Tom 1. Wyd. Jedność, Lublin-Kielce 2003. s. 41-42.

⁴ P. Mazur., *Wychowanie ku wartościom religijnym w edukacji szkolnej*, [w:] Babiarz M. Z., Kukła D. (red.), *Europejskie wyzwania w obszarze edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Wyd. Jedność, Kielce 2011, s. 99-100.

⁵ S. Nazaruk., J. Marchel, A. Kuszewska., *Znaczenie wartości chrześcijańskich w wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym wśród rodziców ze środowisk wiejskich i miejskich*, *Rozprawy Społeczne* 2020 nr 14(3), s. 89.

⁶ Jan Paweł II, Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 roku w UNESCO, Jan Paweł II (teologiapolityczna.pl), data odczytu 29.05.2023.

Warunkiem koniecznym do przekazu wartości w rodzinie jest pozytywny życzliwy klimat relacji międzyosobowych. Wychowanek skłonny jest przyjąć wartości proponowane mu przez wychowawcę, o ile ten go akceptuje i gdy czuje się przez niego akceptowanym. Skuteczniejszy przekaz wartości odbywa się w rodzinach zintegrowanych, pełnych ciepłych i wzajemnych odniesień międzyosobowych⁷.

Święty Jan Paweł II pisze w Adhortacji Apostolskiej *Familiaris Consortio* na temat prawa i obowiązku rodziców do wychowania chrześcijańskiego „Prawo – obowiązek rodziców do wychowania jest czymś istotnym i jako taki związany jest z samym przekazywaniem życia ludzkiego; jest on pierwotny i mający pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób, z racji wyjątkowości stosunku miłości łączącej rodziców i dzieci”⁸.

Wychowanie chrześcijańskie małego dziecka w dużym wymiarze zależy od rodziców, którzy są pierwszymi i najważniejszymi nauczycielami wiary, mającymi największy wpływ na rozwój chrześcijański dziecka. Według J. Majki „wychowanie jest niczym innym jak kształtowaniem człowieka we wszystkich dziedzinach jego życia i działalności, czyli kształtowaniem osoby ludzkiej”⁹.

Poprzez odpowiednią atmosferę religijną w domu, wzajemne stosunki, wspólną modlitwę i dobry przykład życia rodzice powinni pogłębiać w dziecku odpowiednie wzorce religijności i wychowania. Ważne jest, aby osobami przekazującymi dziecku wartości chrześcijańskie były osoby, które w swoim życiu kierują się takimi wartościami, które w sposób całkowicie świadomy i zrozumiały będą potrafiły przekazać dziecku te wartości którymi żyją sami na co dzień.

Wychowanie religijne w rodzinie chrześcijańskiej to stały, nieustanny proces wzrastania w wierze. Najwłaściwszym stylem jest styl inspirujący, w którym rodzice współpracują z dzieckiem, uznają jego prawa i akceptują samodzielne poszukiwania. Celem tego wychowania jest żywa wiara dziecka¹⁰.

Rodzice są pierwszymi katechetami swoich dzieci. Podstawowym czynnikiem katechezy domowej jest atmosfera szczerości, zaufania oraz świadectwo wiary. Katecheza domowa, będąca żywym i codziennym przekazem wiary, ma nie tylko przybliżyć prawdę Ewangelii i wskazać na jej wartości życiowe, ale także wprowadzić we wspólnotowe życie Kościoła, zachęcić do osobistej przyjaźni z Chrystusem, wyrobić poczucie Bożej obecności w świecie i w życiu ludzkim¹¹.

Rodzice dla swych dzieci są „pierwszymi głosicielami wiary”. Nie tylko przez to, że mówią dzieciom o Bogu i uczą je pacierza, ale także przez to, że dają pierwsze doświadczenie miłości, które stanowi pierwsze spotkanie z Bogiem, który jest Miłością. Rodzice dają dziecku podstawowe wyposażenie osobowości, a przez swoją życzliwą atmosferę sprzyja formowaniu prawidłowej postawy religijnej. „Najpiękniejsze odpowiedzi są najprostsze. A więc przez umysł i serce. Być z nimi i pokochać ich takimi, jacy są dziś, ale w drodze do bycia lepszymi jutro. Szanować ich sumienie, bo to jest miejsce spotkania Boga w człowieku. Wi-

⁷ A. F. Gała., *Przekaz norm i wartości w rodzinie*, [w:] I. J. Komorowska (red.), *Dziecko we współczesnej Polsce*. Tom 1. Wyd. UW, Warszawa 1991, s. 131-133.

⁸ Adhortacja apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *familiaris consortio nr 36*. *Familiaris Consortio* (22 listopada 1981) | John Paul II (vatican.va), data odczytu, 12.05.2023.

⁹ J. Majka., *Wychowanie chrześcijańskie-wychowaniem personalistycznym*, [w:] Adamski F., (red.), *Wychowanie personalistyczne*, Wyd. WAM, Kraków 2005, s. 155-156.

¹⁰ U. Dudziak., *Rodzina pierwszym miejscem katechezy*, [w:] Kulpaczyński S. (red.) *Miejsca katechezy. Rodzina, parafia, szkoła*. Polihymnia, Lublin 2005, s. 23.

¹¹ J. Stala., *Odpowiedzialność za wychowanie w rodzinie*, [w:] Solak A. (red.), *Wychowanie chrześcijańskie*, Wyd. Biblos, Tarnów 2002, s. 99.

dzieć jednostkę, osobę, ale formować przez grupę, wspólnotę. Bez modlitwy z nimi i za nich ten zabieg się nie uda”¹².

Kształtowanie tożsamości religijnej, bazującej na historii i liturgii, wprowadza dzieci w obiektywną rzeczywistość, pozwala im odkrywać sens własnego bycia oraz tego, co ich otacza w kontekście czasowości. Konstruowanie wiedzy w tym przypadku polega na refleksji, interpretacji i konfrontacji rzeczywistości opisywanej w tekstach biblijnych i przeżywanej w liturgii z realnym doświadczeniem dziecka. W ten sposób w procesie edukacyjnym, opartym na narracji i dyskursie, dochodzi do wzajemnego uzupełniania się wiedzy osobistej i społecznej wychowanków¹³. „Rodzice przyjmując określoną postawę wychowawczą odgrywają wielką rolę w osobowości dziecka, wpływają w znaczny sposób na zachowanie i postawy dziecka wobec rodziców, rodzeństwa, dorosłych i rówieśników”¹⁴.

Rodzice modlący się ukazują dziecku obraz pierwszej modlitwy. Dziecko na początku nie rozumie w pełni o co chodzi obserwuje daną sytuację którą dostrzegło poprzez zachowanie swoich rodziców. Podczas atmosfery jaka panuje podczas modlitwy, gestów jakie wykonują rodzice dziecko zaczyna rozumieć, że jest to dla rodziców coś bardzo ważnego. Samo poprzez naśladowanie rodziców uczy się wykonywać gesty, próbuje wykonać znak krzyża, klęka obok rodziców do modlitwy. „Doświadczenia odgrywają w procesie rozwoju wiary istotną rolę i nie chodzi tu o jakieś niezwykle zjawiska, lecz o doświadczenia osadzone w codzienności, w życiu rodzinnym, w najbliższym otoczeniu”¹⁵.

Jeżeli relacje dzieci z rodzicami są dobre i serdeczne, to wtedy bezpośrednio doświadczają i uczą się wartości, które budują pokój: umiłowania prawdy i sprawiedliwości, odpowiedzialnej wolności, szacunku dla drugiego człowieka. Wzrastając w atmosferze ciepła rodzinnego, dzieci łatwiej mogą dostrzec i zrozumieć miłość samego Boga. W takim duchu kształtuje się w nich postawa otwartości na innych i chęć ofiarowania się bliźniemu¹⁶.

Dla ludzi wierzących w Boga wartości chrześcijańskie są szczególnie ważne w ich życiu i w relacji do drugiej osoby. Katalog wartości chrześcijańskich jest już od ponad dwóch tysięcy lat drogowskazem i skarbnicą podpowiedzi jak znaleźć równowagę pomiędzy tym, co daje człowiekowi poczucie szczęścia i powodzenia w codziennym bytowaniu, a tym co ma charakter transcendentny. W naszym kręgu kulturowo-cywilizacyjnym wartości chrześcijańskie wyjątkowo silnie są umocowane w rodzinie. To właśnie w rodzinie dokonuje się pierwsza i jakże istotna transmisja i wprowadzenie dziecka w świat wartości. Niewątpliwie wśród instytucji społecznych szkoła jest kolejnym, niemniej ważnym, środowiskiem uczestniczącym w tym procesie. Ważne jest jednak, by w pogoni za tym co daje poczucie stabilności, szczęścia i ogólnego dobrostanu, świat wartości chrześcijańskich nie został sprowadzony jedynie do gestów, zwyczajów i obrzędowości¹⁷.

2. Rola środowiska rodzinnego w wychowaniu i przekazywaniu dziecku wartości chrześcijańskich – raport z badań

¹² Ćwiek L., Wartości w wychowaniu, „Wychowawca” 2007, nr 12.

¹³ B. Surma., *Konstruowanie narracyjnej tożsamości religijnej dziecka w koncepcji Sofii Cavalletti elementem edukacji inkluzyjnej*, Wyd. Academia Ignatianum, Kraków 2017, s. 240.

¹⁴ M. Przetacznik-Gierowska., G. Makieło-Jarża., *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, WSiP, Warszawa 1992, s. 195.

¹⁵ E. Osewska., J. Stala., *W kierunku katechezy rodzinnej*, Wyd. Jedność, Kielce 2003, s. 185.

¹⁶ F. Nowak., *Rodzina jako podstawowa i niezastąpiona wspólnota wychowawcza w przekazywaniu wartości kulturowych*, [w:] J. Śledzinowski., T. Sakowicz (red.), *Jan Paweł II stróżem ludzkiej rodziny*, Wyd. AŚ, Kielce 2006, s. 233-239.

¹⁷ S. Nazaruk., J. Marchel, A. Kuszewska., *Znaczenie wartości chrześcijańskich w wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym wśród rodziców ze środowisk wiejskich i miejskich*, *Rozprawy Społeczne* 2020 nr 14(3), s. 101.

Wartości wyrażają to, co być powinno i czego pragniemy, wpisują w rzeczywistość pewien sens ostateczny, ukazują to, co naprawdę istotne i do czego warto dążyć. Są filarami, na których opiera się życie społeczne, osobiste i wspólnotowe. Podstawowe zachowania ludzkie są przez nie motywowane i regulowane. Stanowią podstawowy element ludzkich postaw i przyjętego stanowiska¹⁸.

W wieku przedszkolnym dziecko próbuje samo podejmować działania, jednak ma jeszcze trudność z rozróżnianiem świata rzeczywistego od fikcyjnego. Nie potrafi jeszcze planować swojego działania i kończyć rozpoczęte zadania. Wymaga jeszcze pomocy w tym zakresie¹⁹. Pytanie więc o to jak przekazywać wartości, aby proces ten był formą poznawania wartości wyznaczającym działanie na rzecz określonych wartości oznaczający jednocześnie rozwijanie i doskonalenie w człowieku sfery odpowiedzialnej za sposób rozumienia wartości stało się przyczynkiem przeprowadzenia badań empirycznych prezentowanych w niniejszym artykule.

Przygotowane i przeprowadzone badania sondażowe miały dać odpowiedź na to jakie są opinie rodziców dzieci w wieku przedszkolnym w następujących kwestiach:

1. Które wartości chrześcijańskie mają najwyższą rangę w wychowaniu dziecka w opinii rodziców?
2. Jaka jest rola środowiska rodzinnego w wychowaniu i przekazywaniu dziecku wartości chrześcijańskich ?

Badaniem zostali objęci rodzice dzieci uczęszczających do Przedszkola Sióstr Elżbietanek w Bydgoszczy. Badania zostały przeprowadzone pod opieką Siostry Pauliny z Zakonu Sióstr Elżbietanek. W badaniach wzięło udział 55 rodziców.

Na wstępie rodzice zapytani zostali o to jak rozumieją wartości chrześcijańskie. Wyniki prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Pojęcie wartości chrześcijańskich

POJĘCIE WARTOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ	L	%
wartości chrześcijańskie to treści czysto nadprzyrodzone, prawdy wiary, niesprawdzalne racjonalnie, przesądzające o tym, że chrześcijaństwo jest religią historyczną, a nie naturalną	1	1,82
wartości chrześcijańskie to prawdy objawione, wprost odnoszące się do człowieka i jego życia np.: grzeszności człowieka, konieczności odkupienie, cel ostateczny, sąd Boży, Dekalog, Sakramenty, Kościół	39	70,91
wartości chrześcijańskie to treści chrześcijańskie i ich rola w życiu człowieka, kulturze i dziejach ludzkości	15	27,27

Z danych zgromadzonych w tabeli wynika, że większość badanych rodziców 39 rozumie, że wartości chrześcijańskie to prawdy objawione, wprost odnoszące się do człowieka i jego życia. 15 rodziców wskazało, iż wartości chrześcijańskie to treści chrześcijańskie i ich rola w życiu człowieka, kulturze i dziejach ludzkości, tylko 1 rodzic rozumie wartości chrześcijańskie jako treści chrześcijańskie i ich rola w życiu człowieka, kulturze i dziejach ludzkości.

Takie rozumienie pojęcia wartości chrześcijańskich zostało w badaniu skonfrontowane z opinią rodziców na temat tego, jakie cechy osobowe prezentowane przez człowieka kształtują się w wyniku przestrzegania wartości chrześcijańskich. Wyniki prezentuje tabela 2.

¹⁸ M. Nowak., *Podstawy pedagogiki otwartej*, Wyd. RW KUL, Lublin 2001, s. 393.

¹⁹ A. Jakubowicz-Bryx., M. Sobieszczyk., K. Wojciechowska., *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna we współczesnej przestrzeni społecznej*, Wybrane aspekty, Wyd. UKW Bydgoszcz 2022, s. 88.

Tabela 2. Cechy osobowościowe, na które ma wpływ wyznawanie wartości chrześcijańskich

Wpływ wartości chrześcijańskich na:	L	%
uczestnictwo we Mszach świętych w niedzielę i święta	25	45,45
uczciwość	34	61,82
dobroć	21	38,18
poszanowanie drugiego człowieka	42	76,36
religijność	13	23,64
przestrzeganie przykazań kościelnych	31	56,36
przystępowanie do sakramentów świętych	25	45,45
modlitwa	34	61,82
bezinteresowna pomoc drugiemu człowiekowi	31	56,36

Z zestawienia danych w tabeli 2 można zauważyć, że rodzice uważają, iż wartości chrześcijańskie mają największy wpływ na takie cechy jak: poszanowanie drugiego człowieka 42 rodziców – 76,36 %, następnie uczciwość i modlitwa 34 osoby – 61,82%. W dalszej części rodzice wskazali na bezinteresowną pomoc drugiemu człowiekowi i przestrzeganie przykazań kościelnych 31 osób – 53,63%. Najmniejszy wpływ wartości chrześcijańskie z analizy przeprowadzonych badań według respondentów ma religijność. Wskazało na tę cechę tylko 13 rodziców co stanowi – 23,6 %.

Konstatacją dwóch poprzednich zestawień było pytanie skierowane do rodziców dotyczące ich poglądów na temat znaczenia wartości chrześcijańskich w wychowaniu. Zestawienie wyników zamieszczone jest w tabeli 3.

Tabela 3 . Wiedza dotycząca znaczenia wartości chrześcijańskich

Znaczenie wartości chrześcijańskich w wychowaniu	L	%
bardzo duże	8	14,55
duże	39	70,91
małe	8	14,55
bardzo małe	0	0,00

Zdecydowana większość (70,91%) rodziców biorących udział w sondażu stwierdza, że wartości chrześcijańskie w procesie wychowania dzieci mają duże znaczenie. Żaden z badanych nie określił, że mają one bardzo małe znaczenie w procesie wychowania.

Zaprezentowane w tabelach 1, 2, 3 dane wskazują, iż rodzice, którzy rozumieją wartości chrześcijańskie jako prawdy objawione, wprost odnoszące się do człowieka i jego życia uważają, iż mają one olbrzymie znaczenie na takie cechy jak poszanowanie drugiego człowieka, uczciwość, bezinteresowną pomoc drugiemu człowiekowi. Nie bez znaczenia według ankietowanych rodziców wartości chrześcijańskie mają również wpływ na modlitwę. Rodzice mają świadomość jak istotna jest rola wartości chrześcijańskich w wychowaniu dziecka.

W kwestionariuszu ankiety zwrócono się również z pytaniem o to, czy rodzice widzą potrzebę pogłębiania swojej wiedzy na temat wartości chrześcijańskich i sposobu ich kształtowania wśród własnych dzieci. Zdecydowana większość, bo 41 osób (74,55%) potwierdziła taką chęć. Zapytano więc o źródła, z jakich korzystają w celu zdobywania wiedzy na ten temat. Wskazania rodziców pokazuje zestawienie zamieszczone w tabeli 4.

Tabela 4. Źródła, z jakich korzystają rodzice w celu zdobywania wiedzy

Źródła wiedzy	L	%
---------------	---	---

Z nauki Kościoła	50	90,91
Z telewizji	0	0,00
Z czasopism	3	5,45
Z literatury naukowej	1	1,82
Z Internetu	1	1,82

Jak widać z zaprezentowanych danych prawie wszyscy wskazali naukę Kościoła, jako źródło swojej wiedzy dotyczącej wartości chrześcijańskich oraz ich implementowania w procesie wychowania. Literatura naukowa i internet według badanych rodziców nie są dla nich źródłem wiedzy i korzystają z nich tylko w sporadycznym przypadku. Ankietowani rodzice w dalszym ciągu deklarują chęć pogłębiania swojej wiedzy na temat wartości chrześcijańskich.

Istotne dla przedstawianych wyników badań sondażowych jest również fakt, że wszyscy rodzice odpowiedzieli, że w swoim życiu kierują się wartościami chrześcijańskimi. W tym kontekście interesujące wydają się być opinie w sprawie tego, jakie to wartości preferują w swoim życiu. Przedstawia to tabela 5.

Tabela 5. Preferowane wartości życiowe rodziców

Preferowane wartości życiowe	L	%
zdrowie	34	61,82
rodzina	55	100,00
miłość	39	70,91
przyjaźń	2	3,64
szczerłość	11	20,00
wrażliwość	0	0,00
uczciwość	23	41,82
szacunek	16	29,09
bogactwo	1	1,82
wygląd zewnętrzny	0	0,00

Zdecydowanie rodzina to wartość, która dominuje w życiu badanych rodziców. Duże znaczenie mają także miłość i zdrowie. Zastanawiające jednak może być to, że takie wartości jak przyjaźń, wrażliwość nie znajdują uznania. Podobnie jak niewielki odsetek wskazuje na szczerłość czy szacunek jako te wartości, które preferują.

Odnosząc się do tych wypowiedzi istotnym wydaje się kolejne zagadnienie, o które zapytano rodziców. Respondenci oznaczali miejsce, w którym wartości chrześcijańskie dzieci powinny poznawać. Wyniki zawiera tabela 6.

Tabela 6. Opinia rodziców na temat miejsca kształtowania wartości

Miejsce przekazywania wartości chrześcijańskich	L	%
w rodzinie	51	92,73
w Kościele	4	7,27
w przedszkolu	0	0,00

Z danych zgromadzonych w tabeli 6 można zauważyć, że 51 rodziców uważa, że dzieci powinny poznawać wartości chrześcijańskie w rodzinie. Zastanawiającym jest wynik wskazania jedynie przez 4 rodziców na Kościół jako miejsce poznawania wartości chrześcijańskich. I tym bardziej niespodziewanym jest fakt, że żaden rodzic nie wskazał na przedszkole,

choć wszystkie dzieci respondentów chodzą do przedszkola katolickiego, które te wartości dzieciom przekazuje i utrwala. Rodzice mają świadomość jak istotne w wychowaniu dziecka są wartości chrześcijańskie i dlatego we własnym życiu nimi się kierują. Rodzina bowiem jest podstawowym środowiskiem wychowawczym dziecka kształtującym jego osobowość i od tego jakie wartości i w jaki sposób będą dziecku przekazywane przez rodziców zależy jego wychowanie.

W dalszej części badań poproszono więc rodziców o wypowiedź w kwestii tego, na czym polega wprowadzanie dzieci w świat wartości. Wyniki zawiera tabela 7,

Tabela 7. Wprowadzanie dzieci w świat wartości

Wprowadzanie dzieci w świat wartości polega:	L	%
na chodzeniu z dziećmi do Kościoła	6	10,91
na przyjmowaniu Sakramentów Świętych	4	7,27
na wskazywaniu dzieciom dobrych i złych zachowań	32	58,18
na obserwowaniu przez dzieci zachowań dorosłych i ich naśladowania	13	23,64

Zaprezentowane w tabeli 7 wyniki wskazują, że większość ankietowanych rodziców (58,18%) wskazało, że wprowadzanie dzieci w świat wartości chrześcijańskich polega na wskazywaniu dziecku dobrych i złych zachowań. W 13 przypadkach (23,64%) rodziców uważa, że wprowadzanie w świat wartości chrześcijańskich polega na obserwowaniu przez dzieci zachowań dorosłych i ich naśladowanie. Zdecydowanie badani rodzice nie preferują zalety chodzenia do Kościoła i przyjmowania Sakramentów Świętych jako drogi do wprowadzania dzieci w świat wartości chrześcijańskich.

Skoro rodzina jest najwłaściwszym miejscem do wprowadzania dzieci w świat wartości chrześcijańskich badani zostali zapytani o to, jakie znaczenie mają te działania podejmowane w ognisku domowym. Wyniki zawiera tabela 8.

Tabela 8. Znaczenie wartości chrześcijańskich

Znaczenie wartości chrześcijańskich	L	%
ponieważ wartości chrześcijańskie są wskazówką jak być dobrym człowiekiem	50	90,91
ponieważ wartości chrześcijańskie ukierunkowują nasze spojrzenie na potrzeby innych	26	47,27
ponieważ wartości chrześcijańskie pomagają w wyborze odpowiedniej drogi życiowej	27	49,09
ponieważ wartości chrześcijańskie są uniwersalne	13	23,64
wiąże się to z naszą tradycją	1	1,82
nie zachęcam	1	1,82

Prawie wszyscy rodzice (90,91%) uważają iż wartości chrześcijańskie są wskazówką jak być dobrym człowiekiem. Uważają też 49,09%, że wartości te pomagają w wyborze odpowiedniej drogi życiowej. Po 1 rodzicu uważa, że wiąże się to z naszą tradycją lub nie zachęca dziecka do kierowania się tymi wartościami.

Respondenci wypowiedzieli się również w kwestii tego, kto wywiera największy wpływ w kwestii przekazywania wartości chrześcijańskich Wyniki prezentuje tabela 9.

Tabela 9. Osoby przekazujące wartości

Osoby przekazujące wartości	L	%
-----------------------------	---	---

rodzice	50	90,91
dziadkowie	23	41,82
nauczyciele	1	1,82
katecheci	30	54,55
rówieśnicy	1	1,82

Z danych zgromadzonych w tabeli wynika, że najczęściej wartości chrześcijańskie przekazują rodzice 50 osób, co stanowi 90,91%. Następnie są to katecheci 54,55% a potem dziadkowie 41,82%. Jeden rodzic uważa, że nauczyciele przekazują jego dziecku wartości chrześcijańskie. Można stwierdzić, iż ankietowani rodzice uważają, że wartości chrześcijańskie są ważne w ich rodzinach. Starają się przekazać dziecku jak najwięcej tych wartości. Jednak samo słowo nie wystarczy, nie może to być tylko wiedza teoretyczna. Jest to proces długofalowy, który musi być poparty przez własny przykład rodziców, gdyż to oni są pierwszymi osobami przekazującymi dziecku wartości chrześcijańskie. Duże znaczenie ma też postawa dziadków, katechetów, nauczycieli. Dziecko w dużym stopniu przyswaja sobie wartości chrześcijańskie poprzez naśladowanie osób dorosłych z jego najbliższego otoczenia.

Podsumowanie i refleksje końcowe

Człowiek spotyka się z wartościami w swym codziennym życiu. Wybiera pomiędzy dobrem i złem, oddziela to co ważne od nieważnego. Wartości mają wpływ na życie ludzkie, na jego sens i relacje międzyosobowe, umiejętność rozwiązywania problemów, stosunku do siebie samego, świata, także otoczenie, w którym funkcjonuje. Człowiek w owym spotkaniu z wartościami, które odnajduje we wspólnocie z ludźmi i Bogiem staje się osobowością²⁰.

Wcielając wartości do swego życia, człowiek oddaje hołd człowieczeństwu (osobie), którego jest nosicielem. Mówiąc inaczej, to dzięki wartościom następuje ocalenie w nas naszego człowieczeństwa²¹.

W świetle przeprowadzonych badań można stwierdzić, iż badani rodzice kierują się w swoim życiu wartościami chrześcijańskimi i w takim duchu starają się wychowywać swoje dzieci, świadomie wybrali katolickie przedszkole Sióstr Elżbietanek w Bydgoszczy, które wspomaga ich w tym wychowaniu. Rodzice kierując się wyborem przedszkola zwracali uwagę na wychowanie dzieci w duchu katolickim, na dobre uformowanie „młodego” człowieka na wdrażanie norm moralnych i dekalogu. Rodzice czynnie uczestniczą w życiu przedszkola biorąc udział we Mszach Świętych organizowanych w przedszkolu, uroczystościach przedszkolnych. Większość rodziców uczęszcza z dziećmi co niedzielę do Kościoła na Mszę Świętą stara współpracować się z kadrą nauczycieli w celu pogłębienia wiedzy swoich dzieci na temat wartości chrześcijańskich i wiary, poświęca dzieciom na rozmowę o Bogu.

Dla głębszego zrozumienia podjętego zagadnienia rozważono pojęcie wartości chrześcijańskich, jak również pojęcie rodziny jako środowiska wychowania chrześcijańskiego. Szczególną uwagę zwrócono na rodziców jako nauczycieli modlitwy. Rodzice nie tylko przez to, że mówią dzieciom o Bogu i uczą je pacierza, ale także przez to, że dają dzieciom pierwsze doświadczenie miłości i poświęcają dziecku więcej czasu dziecko ma możliwość na lepsze poznanie Boga. To poprzez kontakt z rodzicami dziecko uczy się funkcjonowania w społeczeństwie, a także to dzięki rodzicom i atmosferze domu rodzinnego małe dziecko zwraca się ku Bogu. Rodzina daje dziecku podstawowe wyposażenie osobowości, a poprzez swoją życzliwą atmosferę sprzyja formowaniu prawidłowej postawy religijnej. W dobrej atmosferze domu

²⁰ L. Ćwiek., *Wartości w wychowaniu*, „Wychowawca” 2007, nr 12.

²¹ W. Dyk., *Wartości chrześcijańskie podstawą wychowania w szkole europejskiej*, [w:] A. J. Sowiński., A. Dymera (red.) *Wychowanie moralne w szkole katolickiej*, KWADRA, Szczecin 2003, s. 231 – 232.

rodzinnego dziecko łatwiej przyswaja sobie normy moralne i wzorce zachowań religijnych widzi modlących się rodziców, rozumie dogłębniej, że modlitwa to rozmowa z Bogiem. Dziecko tylko wówczas, gdy w rodzinie doświadczy miłości i współdziałania, zrozumie pojęcie Boga, który jest Miłością. Rodzice w dużej mierze dbają w domu o rozwój doświadczeń życia chrześcijańskiego: czuwają aby dzieci spotykały się w rodzinie ze świadectwem wiary i brały czynny udział w życiu opartym na wierze poprzez wspólną modlitwę, czytanie Pisma świętego, wspólne świętowanie niedzieli. Wychowanie dzieci do wartości chrześcijańskich w znacznej mierze zależy od rodziców, ale nie tylko pomocą i wsparciem dla rodziców powinny być również nauczycielki przedszkola do którego uczęszcza dziecko. Nauczycielki w dużej mierze powinny kontynuować wiedzę religijną dziecka wpajając dziecku moralne zasady postępowania, uczyć szacunku i dobra w stosunku innych osób szczególnie słabszych i biednych. Wśród osób od których dziecko dowiaduje się najwięcej o Bogu ankietowani wskazali rodziców, na drugim miejscu znajdują się katecheci, a trzecie miejsce zajmują dziadkowie. Obraz Boga i wychowanie w wierze zależy od praktyk religijnych rodziców, im więcej rodzice praktykują tym większą świadomość i wychowanie religijne posiada dziecko.

Wychowanie musi prowadzić do głębi człowieczeństwa, które jest treścią życia osoby, jej integralnego rozwoju. Podstawową wartością i warunkiem wychowania jest pomaganie wychowankowi, by uczył się prawdy o sobie i świecie, by coraz dokładniej odróżniał to, co mu służy i co go rozwija od tego, co mu zagraża i co rozwija od tego, co mu zagraża i co ogranicza jego rozwój, co niszczy jego wolność, więzi. Główne problemy szkolnego wychowania wynikają z istniejącego wokół szkoły i ciągle przybierającego na sile chaosu w sferze wartości. Chaos ten destrukcyjnie odbija się w naszym życiu publicznym, zdaje się dominować w sferze polityki i środków masowego przekazu. Wychowanie jest procesem, który ma prowadzić do wszechstronnego rozwoju ucznia do pełni człowieczeństwa, powinno więc mieć oparcie w doskonałym wzorcu. Człowiek sam nie jest zdolny do takiej przemiany, dlatego odczuwa potrzebę znalezienia jakiegoś uniwersalnego wzorca, kogoś, kto poprowadzi go we właściwym kierunku. Wartościami niebudzącymi wątpliwości są wartości uniwersalne i ponadczasowe. Są nimi wartości chrześcijańskie²².

Streszczenie:

Dziecko jako autorytet w procesie jego wychowania stawia na pierwszym miejscu rodziców. To od nich dziecko uczy się szacunku, miłości, dobra do innych. Dziecko jest ufne, otwarte, chłonie wiedzę. Jego całym życiem i światem są rodzice, dziadkowie, rodzeństwo. Pierwsze lata życia dziecka są bardzo ważne, w tym czasie dziecko więcej czuje niż rozumie. Uczy się poprzez przykłady jakie widzi w domu rodzinnym, naukę modlitwy, udział w liturgii, oraz poprzez naśladowanie osób z którymi przebywa na co dzień w konkretnych sytuacjach. Pytanie o to jak przekazywać wartości, aby proces ten był formą poznawania wartości wyznaczającym działaniem na rzecz określonych wartości oznaczający jednocześnie rozwijanie i doskonalenie w człowieku sfery odpowiedzialnej za sposób rozumienia wartości stało się przyczynkiem przeprowadzenia badań empirycznych prezentowanych w niniejszym artykule. Przygotowane i przeprowadzone badania sondażowe wśród rodziców dzieci w wieku przedszkolnym dotyczyły kwestii tego, które wartości chrześcijańskie mają najwyższą rangę w wychowaniu dziecka oraz jaka jest rola środowiska rodzinnego w wychowaniu i przekazywaniu dziecku wartości chrześcijańskich.

Słowa kluczowe: wychowanie do wartości, wartości chrześcijańskie, dzieci w wieku przedszkolnym, nauczanie, wychowanie, życie duchowe, chrześcijańskie wychowanie, formowanie charakteru

²² Dyk W., *Wartości chrześcijańskie podstawą wychowania w szkole europejskiej*, W: Sowiński A. J., Dymera A., (red.) *Wychowanie moralne w szkole katolickiej*, KWADRA, Szczecin 2003, s. 231 – 232.

Summary:

Parents as guides of preschool children towards Christian values

A child perceives parents as an authority in the process of their upbringing. It is from them that the child learns respect, love and kindness towards others. The child is trusting, open and absorbs knowledge. Their whole life and the world are their parents, grandparents, siblings. The first years of a child's life are very important. Over this time the child feels more than they understand. They learn by examples they see in their family home - learning how to pray, participate in the liturgy, and by imitating people with whom they spend every day in specific situations. The question of how to transfer values so that this process is a form of learning about values, determining action for specific values, which means at the same time developing and perfecting the sphere responsible for the way of understanding values, has become a contribution to the empirical research presented in this article. The surveys prepared and conducted among parents of preschool children covered the issue of which Christian values have the highest rank in the upbringing of a child and what is the role of the family environment in the upbringing and transmission of Christian values to the child.

Keywords: upbringing for values, Christian values, preschool children, teaching, upbringing, spiritual life, Christian upbringing, character formation

Bibliografia:

1. Adhortacja apostolska ojca świętego Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *familiaris consortio nr 36*. Familiaris Consortio (22 listopada 1981) | John Paul II (vatican.va), data odczytu, 12.05.2023.
2. Chałas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*. Tom 1. Wyd. Jedność, Lublin-Kielce 2003.
3. Ćwiek L., *Wartości w wychowaniu*, Wychowawca 2007, nr 12.
4. Dudziak U., *Rodzina pierwszym miejscem katechezy*, [w:] Kulpaczyński S. (red.), *Miejsca katechezy. Rodzina, parafia, szkoła*, Polihymnia, Lublin 2005.
5. Dyk W., *Wartości chrześcijańskie podstawą wychowania w szkole europejskiej*, [w:] Sowiński A. J., Dymera A., (red.) *Wychowanie moralne w szkole katolickiej*, KWADRA, Szczecin 2003.
6. Gała A. F., *Przekaz norm i wartości w rodzinie*, [w:] Komorowska I. J. (red.), *Dziecko we współczesnej Polsce*. Tom 1. Wyd. UW, Warszawa 1991.
7. Jakubowicz-Bryx A., *Rodzina jako wartość przedstawiana w podręcznikach edukacji wczesnoszkolnej*, [w:] Ogrodzka-Mazur E., Szuścik U., Gajdzica A., (red.), *Edukacja małego dziecka, Tom 1, Teoretyczne odniesienia, tendencje i problemy*, Impuls, Cieszyn-Kraków 2010.
8. Jakubowicz-Bryx A., Sobieszczyk M., Wojciechowska K., *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna we współczesnej przestrzeni społecznej*. Wybrane aspekty, Wyd. UKW Bydgoszcz 2022.
9. Jan Paweł II: *Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 roku w UNESCO*, Jan Paweł II (teologiapolityczna.pl), data odczytu 29.05.2023.
10. Majka J., *Wychowanie chrześcijańskie – wychowaniem personalistycznym*, [w:] Adamski F. (red.), *Wychowanie personalistyczne*, Wyd. WAM, Kraków 2005.
11. Mazur P., *Wychowanie ku wartościom religijnym w edukacji szkolnej*, [w:] Babiarsz M. Z., Kukła D. (red.), *Europejskie wyzwania w obszarze edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*. Wyd. Jedność, Kielce 2011.
12. Nazaruk S., Marchel J., Kuszewska A., *Znaczenie wartości chrześcijańskich w wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym wśród rodziców ze środowisk wiejskich i miejskich*, *Rozprawy Społeczne*, 2020 nr 14(3).

13. Nowak F., *Rodzina jako podstawowa i niezstąpiona wspólnota wychowawcza w przekazywaniu wartości kulturowych*, [w:] Śledzinowski J., Sakowicz T. (red.), *Jan Paweł II stróżem ludzkiej rodziny*, Wyd. AŚ, Kielce 2006.
14. Osewska E. Stala J., *W kierunku katechezy rodzinnej*, Wyd. Jedność, Kielce 2003.
15. Przetacznik-Gierowska M., Makieło-Jarża G., *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, WSiP, Warszawa 1992.
16. Stala J., *Odpowiedzialność za wychowanie w rodzinie*, [w:] Solak A. (red.) *Wychowanie chrześcijańskie*, Wyd. Biblos, Tarnów 2002.
17. Surma B., *Konstruowanie narracyjnej tożsamości religijnej dziecka w koncepcji Sofii Cavalletti elementem edukacji inkluzyjnej*, Wyd. Academia Ignatianum, Kraków 2017.

